

Андрющенко О.Б.

Українська інженерно-педагогічна академія

ФОРМУВАННЯ СТРУКТУРИ ДЕРЖАВНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

У статті розглянуто аспекти формування структури державного механізму забезпечення якості життя населення України. Визначено, що формування людського капіталу неможливе без забезпечення адекватного рівня якості життя. Людський капітал є закономірним наслідком ефективного функціонування державного механізму забезпечення якості життя населення. Людський капітал – головний чинник формування і розвитку інноваційної економіки й економіки знань, як сучасної форми існування економічних систем розвинених країн світу. Приводячи якість життя як одну із стратегічних цілей регіонального розвитку, в регіональних програмах розвитку досягнення даної мети, розробникам бачиться по-різному і включася, згідно з регіональними стратегічними планами, різні компоненти. Незважаючи на той факт, що регіональне планування – процес творчий і відображає специфіку розвитку регіонів, спостерігаються некоректності, що складаються в ігноруванні питань охорони здоров'я та здорового способу життя як важливої складової частини підвищення якості життя населення. Для декомпозиції стратегічної мети «Підвищення якості життя» є і Методика European Statistical System Committee – ESSC, яка включає напрямки й індикатори, що визначають якість життя, серед яких: матеріально-побутові умови, продуктивна чи основна діяльність, здоров'я, освіта, дозвілля (відпочинок) та соціальні комунікації (взаємодія), економічна та фізична безпека, природа та середовище існування, державне управління (влада) та основні права, загальне сприйняття життя. Концептуальне визначення, стратегічне планування і програмування з метою досягнення високої якості життя населення в системі державного управління в Україні здійснюється на основі наступних нормативно-правових актів: це Конституція України, Програма діяльності уряду на визначений рік, державна стратегія регіонального розвитку та розвитку регіонів, а також щорічні програми і проекти розвитку регіонів та на рівні місцевого самоврядування. Зазначено, що у системі органів державної влади існує також спеціальний орган, орієнтований на вирішення проблем в галузі забезпечення якості життя населення, зосереджений на питаннях проведення аналізу стану справ у сфері забезпечення належної якості та безпеки життя людини і реалізації конституційних прав громадян.

Ключові слова: державний механізм забезпечення якості життя населення, структура державного механізму, правове забезпечення, індикатори якості життя, матриця якості життя, етапи процесу державного управління якістю життя населення.

Постановка проблеми. Відомо, що людський капітал у широкому розумінні – це інтенсивний продуктивний фактор економічного розвитку, розвитку суспільства і родини, що включає освічену частину трудових ресурсів, знання, інструментарій інтелектуальної й управлінської праці, середовище існування та трудової діяльності, що забезпечують ефективно і раціональне функціонування людського капіталу як продуктивного чинника розвитку. Людський капітал – це інтелект, здоров'я, знання, якісна і продуктивна праця і якість життя [1]. Тому, формування людського капіталу неможливе без забезпечення адекватного рівня якості життя. Людський капітал є закономірним наслідком ефективного функціонування

державного механізму забезпечення якості життя населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти формування структури механізму державного управління якістю життя формувалися в роботах Е. М. Лібанова, О. М. Гладун, Л. С. Лісогор, Л. О. Чорна, О. Д. Зачоса.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження аспектів формування структури державного механізму забезпечення якості життя населення України.

Виклад основного матеріалу. Людський капітал – головний чинник формування і розвитку інноваційної економіки й економіки знань, як сучасної форми існування економічних систем

розвинених країн світу. Тому комплекс стратегічних цілей, що формулюються на рівні регіонів України, які будуть реалізовані в післявоєнний період, повинен включати як забезпечення належної якості життя населення, так і створення умов для підвищення людського капіталу. Зокрема, Київська область в переліку стратегічних і операційних цілей і завдань вказала ціль «Висока якість життя людини». Ця стратегічна мета в процесі декомпозиції постає у вигляді операційних цілей і завдань. Важливо зауважити, що приводячи якість життя як одну із стратегічних цілей регіонального розвитку, в регіональних програмах розвитку досягнення даної мети, розробникам бачиться по-різному і включає, згідно з регіональними стратегічними планами, різні компоненти. Так, реалізація стратегії Дніпропетровської області полягає у формуванні комплексної системи заходів, які, базуючись на розумінні поточної ситуації і рівня розвитку всієї області, її міст і районів, зможуть забезпечити досягнення мети і створення в області економіки з високою доданою вартістю, де стале економічне зростання спирається на знання, збереження навколишнього середовища і якість життя [1, 2]. Згадавши поняття «якість життя» при формулюванні загального бачення розвитку області, розробники стратегії відбили це бачення в цілі, яка стосується розвитку людського капіталу, і містить три операційні цілі. Важливо, що розвиток людського капіталу в даному випадку концентрується на освітньому компоненті і не включає охорону здоров'я. При цьому інші операційні цілі спрямовані на розвиток громадянського суспільства. Стратегічне бачення розвитку Львівської області також включає категорію «якість життя». Львівщина в майбутньому бачиться як регіон високотехнологічної промисловості, з розвинутою транспортно-логістичною інфраструктурою, ефективним сільським господарством, оздоровчим, історичним і діловим туризмом, високим рівнем якості життя [3].

Якість життя визначено також другою стратегічною метою розвитку Львівської області. Представлені приклади стратегічного регіонального планування дозволяють зробити висновок, що поняття «якість життя» входить як у стратегічне бачення розвитку регіонів, так і відображено в процесі постановки їх стратегічних цілей.

При цьому очевидний методологічний пробіл, який полягає у розмаїтті трактувань поняття «якість життя», що призводить до різночитань в процесі декомпозиції цієї стратегічної мети на

оперативні цілі і завдання. Незважаючи на той факт, що регіональне планування – процес творчий і відображає специфіку розвитку регіонів, спостерігаються некоректності, що складаються в ігноруванні питань охорони здоров'я та здорового способу життя як важливої складової частини підвищення якості життя населення.

Цей методологічний пробіл може бути усунений при включенні в методичні положення зі стратегічного регіонального планування показників, що представлені в аналітичній доповіді «Вимірювання якості життя в Україні» [1], в якій вони представлені набором індикаторів для процесу декомпозиції стратегічної мети. Згідно з цим звітом, при формуванні національної матриці індикаторів якості життя, виділено три блоки (стан, поточна ситуація, суб'єктивна оцінка) і чотири середовища (природна, соціальна, економічна, суспільно-політична). При цьому останні три середовища мають свої складові (субсередовища) (табл. 1).

Корисною для декомпозиції стратегічної мети «Підвищення якості життя» є і Методика *European Statistical System Committee – ESSC*, це напрямки й індикатори, що визначають якість життя [4].

Таким чином, концептуальне визначення, стратегічне планування і програмування з метою досягнення високої якості життя населення в системі державного управління в Україні здійснюється на основі наступних нормативно-правових актів: це Конституція України, Програма діяльності уряду на визначений рік, державна стратегія регіонального розвитку та розвитку регіонів, а також щорічні програми і проекти розвитку регіонів та на рівні місцевого самоврядування.

У системі органів державної влади існує також спеціальний орган, орієнтований на вирішення проблем в галузі забезпечення якості життя населення. Координаційна рада, згідно із законодавством, сприятиме забезпеченню розвитку ринкових відносин, налагодженню ефективного діалогу між владою, бізнесом та інститутами громадянського суспільства [2, 3].

Процес управління якістю життя населення має свої характерні особливості, тому більш наглядно він може бути охарактеризований в термінах системного підходу (рис. 1).

Національна матриця індикаторів якості життя населення в Україні [4]

Якість життя			
Середовище (субсередовище)	Блоки		
	Об'єктивна оцінка		Суб'єктивна Оцінка
	Стан	Поточна ситуація	
Природне середовище			
Екологія	Природне середовище	Екологічна ситуація	Оцінка екологічної ситуації
Соціальне середовище			
Здоров'я	Система охорони здоров'я	Здоров'я населення	Оцінка систем охорони здоров'я і власного здоров'я
Освіта	Система освіти	Освіта населення	Оцінка системи освіти і власної освіти
Безпека	Криміногенне середовище	Криміногенна ситуація	Оцінка власної безпеки
Культура, мистецтво, відпочинок	Сфера культури, мистецтв, туризму	Активність населення у сфері культури, мистецтва, туризму	Ставлення до культури, мистецтва, туризму
Житло	Ринок житла	Житлові умови	Оцінка благоустрою та умов життєдіяльності
Транспорт	Транспортна інфраструктура	Безпека у транспорті	Оцінка роботи транспорту
Економічне середовище			
Економіка	Стан економіки	Добробут	Оцінка матеріального становища
Зайнятість	Ринок праці	Зайнятість і умови праці	Оцінка ситуації із зайнятістю
Суспільно-політичне середовище			
Громадянська активність	Розвиток громадянського суспільства	Соціально-політична ситуація	Оцінка соціально-політичної ситуації
Суспільне середовище	Стан суспільного середовища	Соціальна ідентифікація	Соціальне самопочуття

Рис. 1. Процес управління якістю життя населення: системна інтерпретація

Джерело: запропоновано автором

Важливими відмітними особливостями управління якістю життя населення є наступні положення:

– процес управління якістю життя не є кінцевим – індикатори його динаміки можуть бути визначені умовно і по їх досягненні процес управління не є завершеним;

– система управління здійснює ітеративну процедуру моніторингу – аналізу – прогнозу – планування – програмування – реалізації програм і оцінки зворотного зв'язку, після чого цикл повторюється спочатку;

– система індикаторів, що визначають стан об'єкта управління, є динамічною і відкритою, у міру розвитку об'єкта управління набір індикаторів переглядається і коригується;

– результуючі індикатори при цьому є постійними і включають: тривалість життя населення і суб'єктивну оцінку добробуту;

– об'єкт управління є комплексним і включає елементи (громадян) і середовище (економічне, соціальне, екологічне та соціально-політичне середовище), що має значення для життєдіяльності елементів [3].

Представлена системна інтерпретація процесу є прототипом для формування державного механізму управління якістю життя, що дає змогу деталізувати суб'єкти цього процесу та його основні етапи (формування державної політики – розробка державної стратегії – реалізація стратегії) та детермінанти управління якістю життя населення, що включають: державний устрій, культурні особливості, технологічні можливості, циклічну динаміку економічної системи та стан екосистеми.

Більш детально, етапи процесу державного управління якістю життя населення включають:

1 етап. Визначення державної політики в галузі управління якістю життя населення. Виконання цього етапу включає реалізацію концептуального і ідеологічного компонентів:

– концептуальний або науковий компонент являє собою акумулювання теоретичних положень, що відбивають закономірності функціонування об'єкта управління, можливості управління ним;

– ідеологічний або колективний суб'єктивний компонент являє собою комплекс суспільних цілей, цінностей, ідеологічних установок, що визначає підхід до управління якістю життя населення;

– *2 етап.* Розробка державної (регіональних, місцевих) стратегії, що включає в якості однієї зі стратегічних задач – управління якістю життя

населення. Цей етап забезпечується аналітико-прогнозними і програмними компонентами:

– аналітико-прогнозний компонент стратегічного цілепокладання являє собою систему аналізу і прогнозу якості життя населення;

– програмний компонент стратегічного цілепокладання є трансформацією цілей і завдань в програми і проекти, реалізація яких спрямована на підвищення якості життя населення.

– *3 етап.* Реалізація стратегії, що включає як одну із постійних стратегічних цілей підвищення якості життя населення. Етап реалізації стратегії вимагає створення системи моніторингу та відповідного методичного інструментарію її реалізації:

– система моніторингу являє собою відстеження параметрів об'єкта управління в режимі реального часу, операційний аналіз розривів з метою своєчасної корекції процесу реалізації в разі відхилення системи від необхідної траєкторії;

– методичний інструментарій реалізації стратегії є комплекс методів і технологій управління, що дозволяє ефективно досягти поставлених цілей, спрямованих на підвищення якості життя населення.

Процес державного управління якістю життя населення знаходиться під впливом ряду визначальних чинників або детермінантів. Набір детермінантів не є постійним, тому доцільно виділити такі детермінанти якості життя населення:

– державний устрій, що визначає систему розподілу і перерозподілу життєво важливих благ, регулює взаємовідносини «держава – суспільство». Даний детермінант не тільки визначає концептуальну частину механізму державного управління якістю життя населення, але і задає комплекс регульованих параметрів в рамках обраної концепції;

– культурні особливості суспільства представляють собою сильні і слабкі місця сформованих і стійких моделей поведінки, які можуть як сприяти, так і перешкоджати підвищенню якості життя населення. Наприклад, національна кухня може чинити негативний вплив на організм. Так, домінування вуглеводної і молочної їжі на шкоду овочевий і білкової відбивається на здоров'я, впливає на тривалість життя як основний результуючий показник ефективності розглянутого механізму.

Крім того, характеристики культури суспільства в моделі Р. Інглхарта [4] визначають структуру формування суб'єктивного благополуччя або задоволеності життям;

– технологічні можливості або технологічний уклад соціально-економічної системи задає набір можливостей для підвищення якості життя населення і визначає обраний інструментарій функціонування самого механізму державного управління якістю життя населення. Програма спрямована на «надання послуг для розвитку сільської місцевості з використанням цифрових технологій», до їх числа відносяться інтерактивне навчання та медичні послуги, а також базовий доступ в Інтернет [2];

– циклічна динаміка економічної системи, коли мова йде про середньострокові й довгострокові цикли визначає пріоритети соціально-економічного розвитку, сприяє динаміці значущості тих чи інших факторів, що визначають якість життя населення;

– стан екосистеми є значимий детермінант управління якістю життя населення, що включає як особливості циклічної динаміки екосистеми і пов'язані з цим процесом ризику, так і результати антропогенного впливу на екосистему, що вимагають обліку в процесі стратегічного цілепокладання.

Реалізація механізму управління якістю життя населення по аналогії з [2] має забезпечуватися наявністю таких умов:

– механізм повинен відповідати природі об'єкта управління та всім процесам, процедурам та зв'язкам між ними з визначенням цільової орієнтації одержання результату;

– механізм управління повинен мати можливість внесення змін у залежності від змін зовнішнього та внутрішнього середовища;

– механізм управління якістю життя населення працює на таких рівнях: держава, регіон, територіальна громада, організація, програма, проект, підприємець, домашнє господарство, особистість.

Всі рівні взаємозв'язані та повинні мати інституційне та інформаційне забезпечення і не мати протиріч між собою.

– система управління якістю життя населення повинна мати механізм зворотного зв'язку в залежності від результату його використання.

Необхідність досягнення цілей та вирішення завдань державного управління зумовлює потребу наявності системи органів державного управління (або апарату державного управління). При цьому науковцями зазначено, що роль механізму державного управління може бути відображена такою ланцюговою послідовністю: цілі → завдання → рішення → впливи (за функціями) → дії → результати [2]. В рамках цієї послідовності доцільно визначити особливості державного механізму управління якістю життя населення України на сучасному етапі розвитку.

Висновки. Таким чином, механізм управління якістю життя населення в Україні існує, його цілі закріплено законодавчо, а функціонування забезпечено органами виконавчої влади на різних рівнях державного управління та місцевого самоврядування. При цьому для всіх рівнів державної влади характерно:

– фрагментарність визначення цілей державного управління якістю життя, ігнорування його суб'єктивного компонента;

– високий рівень децентралізації функцій об'єктивного компоненту системи управління якістю життя, що обумовлено її багатофакторністю;

– недостатньо розвинений аналітико-прогностичний компонент механізму державного управління якістю життя, що здатний інтегрувати дані розрізнених функціональних підрозділів з метою їх аналізу, прогнозування та якісної інформаційної підтримки управлінських рішень.

Список літератури:

1. Вимірювання якості життя в Україні. Аналітична доповідь / [Е. М. Лібанова, О. М. Гладун, Л. С. Лісогор та ін.] Київ: 2013. 48 с.
2. Про утворення Координаційної ради з питань якості і безпеки життя людини. Постанова КМУ від 26 грудня 2011 р. № 1393 Київ.
3. Чорна Л. О. Механізм управління розвитком людського капіталу за умов активізації економіки знань / Л. О. Чорна, О. Д. Зачоса // *Економіка та держава*. 2017. № 3. С. 36–38.
4. Надолішній П. І. Теорія та історія державного управління (опорний конспект лекцій до навчальної дисципліни): навч. посіб. / П. І. Надолішній. *ОПІДУ НАДУ*. 2006. 126 с.

Andriushchenko O.B. FORMATION OF THE STRUCTURE OF THE STATE MECHANISM FOR ENSURING THE QUALITY OF LIFE OF THE POPULATION OF UKRAINE

The article considers aspects of the formation of the structure of the state mechanism for ensuring the quality of life of the population of Ukraine. It was determined that the formation of human capital is impossible without ensuring an adequate level of quality of life. Human capital is a natural consequence of the effective functioning of the state mechanism for ensuring the quality of life of the population. Human capital is the main

factor in the formation and development of the innovative economy and the economy of knowledge, as a modern form of existence of the economic systems of the developed countries of the world. Citing the quality of life as one of the strategic goals of regional development, in regional development programs, the achievement of this goal is seen differently by developers and includes,, according to regional strategic plans, various components. Despite the fact that regional planning is a creative process and reflects the specifics of the development of regions, there are inaccuracies that consist in ignoring issues of health care and a healthy lifestyle as an important component of quality improvement life of the population. For the decomposition of the strategic goal «Improving the quality of life» there is also the Methodology of the European Statistical System Committee – ESSC, which includes directions and indicators that determine the quality of life, including : material and living conditions, productive or basic activity, health, education, leisure (rest) and social communications (interaction), economic and physical security, nature and habitat, public administration (power) and basic rights, general perception of life. Conceptual definition, strategic planning and programming in order to achieve a high quality of life of the population in the state system public administration in Ukraine is carried out on the basis of the following legal acts: the Constitution of Ukraine, the Program of Government Activities for a given year, the state strategy for regional development and the development of regions, as well as annual programs and projects for the development of regions and at the local level municipality. It is noted that in the system of state authorities there is also a special body focused on solving problems in the field of ensuring the quality of life of the population. He will focus his activities on the issues of conducting an analysis of the state of affairs in the sphere of ensuring the proper quality and safety of human life and the realization of the constitutional rights of citizens.

Key words: *state mechanism for ensuring the quality of life of the population, structure of the state mechanism, legal support, quality of life indicators, quality of life matrix, stages of the process of state management of the quality of life of the population.*